

Олександр Мірошниченко, Євген Осадчий

РОЗСЛІДУВАННЯ СПРАВИ ПРО ПОГРАБУВАННЯ МОГИЛИ НА СТУДЕНЕЦЬКОМУ ШЛЯХУ 1759 р.

INVESTIGATION OF THE CASE OF THE GRAVE ROBBERY ON STUDENETSKYI ROAD IN 1759

DOI: 10.58407/litopis.260110

© О. Мірошниченко, Є. Осадчий, 2026. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2291-2623>, <https://orcid.org/0000-0002-9143-110X>

Метою статті є аналіз та введення в науковий обіг тексту справи про розслідування пограбування кургану на Студенецькому шляху поблизу міста Глухів у 1759 р. Ці матеріали є джерелом періоду, коли на території Гетьманщини лише зароджувався інтерес до старожитностей попередніх епох, що передувало сучасній археології. **Методологічно** робота базується на **методах** історизму, аналізу та порівняння. Під час аналізу текстів XVIII ст. були задіяні дані щодо проходження шляхів сполучення та наявності курганів в околицях Глухова й аналогії серед поховальних старожитностей України. **Наукова новизна** полягає в тому, що вперше аналізується документ з архівного фонду, де йдеться про розслідування поширеного на той час явища – пограбування кургану та реакцію на це гетьманських урядових структур. **Висновки.** Документи, в яких йдеться про пограбування кургану на Студенецькому шляху, складаються з донесення в Генеральну військову канцелярію та звітів комісії, що була створена для розслідування цього інциденту. Вони складені на ім'я гетьмана Кирила Розумовського, який обіймав посаду камергера Імператорської академії наук. Аналіз текстів дає можливість припустити, що згадана могила є рештками кургану, який розташовувався поблизу дороги з Глухова до Студенка, над яром. Найбільш вірогідно, що згаданий курган позначений на топографічній карті др. пол. XIX ст. неподалік Студенецького шляху і, можливо, саме про нього йде мова у документах 1759 р.

Ключові слова: Студенецький шлях, Генеральна військова канцелярія, курган, 1759 р.

The purpose of the publication is to analyze and introduce into scientific circulation the text of the investigation into the robbery of a burial mound on the Studenets road near the city of Hlukhiv in 1759. These materials are a source from a period when interest in antiquities of previous eras was just beginning to emerge in the Hetmanate, which is the precursor to modern archaeology. **Methodologically**, the work is based on methods of historicism, analysis, and comparison. During the analysis of 18th c. texts, data on the passage of communication routes and the presence of burial mounds in the vicinity of Hlukhiv and analogies among the burial antiquities of Ukraine were used. **The scientific novelty** lies in the fact that for the first time a document from the archival fund is analyzed, which refers to the investigation of a widespread phenomenon at that time, such as the robbery of burial mounds and the reaction to it by the hetman government structures. **Conclusions.** Documents referring to the robbery of the burial mound on the Studenets road consist of a report to the General military chancellery and reports from the commission that was set up to investigate the incident. They were addressed to Hetman Kirill Razumovsky, who held the position of chamberlain of the imperial Academy of sciences. Analysis of texts allows us to assume that the burial site mentioned is the remains of a burial mound located near the road from Hlukhiv to Studenets, above a ravine. It is most likely that the mound mentioned is marked on the topographic map of the second half of the 19th c. near the Studenets road and, perhaps, it is the one referred to in the documents of 1759.

Key words: Studenets road, General military chancellery, burial mound, 1759.

Кілька тисяч років кургани були місцем останнього спочинку для представників численних народів і племен, які населяли територію сучасної України. У багатьох випадках ці поховання були скромними й містили необхідні у потойбічному світі реманент та їжу. Але з появою у Степу племен, які мали своїх царів та аристократію, у похованнях стали з'являтися вироби з дорогоцінних металів і сплавів. Вони переважно належали скіфам та сарматам. З часом на території українських степів мінялися народи, але в пам'яті поколінь зберігалися перекази про незліченні скарби, які приховують високі земляні насипи. Такі кургани вже мали свої власні назви й легенди, пов'язані зі скарбами. У народі вони вважалися зачарованими і не кожному давалися, а лише тому, хто знав потаємне слово або заговори. Подібні легенди часто народжувалися після розкопок цих курганів. Одному вдава-

лося знайти золоті та срібні речі, а іншому – лише кераміку та вугілля. Саме таку легенду наводить Микола Гоголь у повісті «Зачароване місце».

Подібні оповідки дуже часто мали під собою реальні події, пов'язані з розкопуванням курганних насипів. У ранньомодерний час цей процес набув поширення в українських землях і мав на меті швидке збагачення. Цим займалися майже всі верстви населення, хто мав до цього хист та не був дуже набожним. Люстрація Канівського замку 1552 р. так описує процес пограбування: «Переказа от копачевъ. А еще переказуют уходомъ иным таковымже обычаем копаши з драбовъ, которые по городищам и селищам оным ходячи, могилы рокопывают, ищущи там оброчей и персней, мощи погребенных выкидывают, за помъсту за то живым и невинным»¹. Із цього уривку видно, що цей вид діяльності не був чимось рідкісним, але й не заохочувався суспільством та Церквою.

У XVII ст. набув поширення видобуток селітри з курганних насипів. Під час роботи селітровари вибирали центральну частину насипу та поховальну яму, де було найбільше органіки, а значить і концентрація селітри була найвищою. Інколи під час роботи знаходили вироби з дорогоцінних металів. 1626 р. у Путивльському повіті було виявлене багате поховання: «По отписке из Путивля селитренного мастера Романа Гаврилова сына Селитреникова в находном золоте и серебре что на селитренных варницах прикашие его и работники нашли в кургане золото на два прута да 26 плащей да 9 персней золотых и две пуговицы и иные мелкие статьи золотые и серебряные ... золото и серебро привезено к Москве в Разряд смотрено и ценено ... по челобитью и выписке то находное золото и серебро отдано ему Роману на церковное строение»².

Невеликі кургани також привертали увагу копачів. Хоча вони не містили значних золотих предметів, але часто мали вироби з високопробного срібла. У 1993 р. під час розкопок одного з курганів Зеленогайського археологічного комплексу було виявлено сліди пограбування з монетою сер. XVII ст.³

У XVIII ст. цікавість та бажання швидкого збагачення спричинили вибухове збільшення випадків розкопування курганів на території сучасної України. Це час, коли на території Подніпров'я та Слобожанщини масово постають населені пункти та збільшується населення. Тоді ж серед української еліти виникає бажання не лише мати золото чи срібло, а й володіти старовинними речами. Формуються перші приватні колекції, в яких збирали будь-які старовинні речі, часто без розуміння що це й кому належало.

Водночас розпочинаються перші цілеспрямовані дослідження великих курганів. У 1763 р. відбулися розкопки Литого кургану за наказом генерал-губернатора Новоросійської губернії О. Мельгунова⁴. На початку XIX ст. цікавість до старовинних предметів уже мала й академічний інтерес. Саме тоді створюють комісії зі збирання та розшифрування давніх актів, починається публікація літописів та архівних документів. Згодом вчені починають співставляти отримані артефакти з писемними джерелами. До сфери наукових інтересів істориків потрапляють і скарби, знайдені під час розкопування курганів. У 1893 р. на засіданні товариства ім. Нестора-літописця М. Оглобліним була представлена доповідь, яка стосувалася «Сыскных дел» про скарби XVII ст. У ній детально проаналізовано випадок, який стався в Путивльському повіті 1626 р. Вчений не лише подає інформацію щодо його складу та обставин знахідки, а й припускає, що це не скарб, а поховання⁵.

У XIX – на поч. XX ст. місцеві поміщики активно брали участь у розкопуванні курганів. Метою були поповнення власних колекцій старожитностей або проста цікавість чи прагнення розбагатіти. Згадки про такі розкопки часто зустрічаються в науковій літературі⁶. Але якщо знахідки в цих курганах і траплялися, їх часто втрачали або просто викидали. Найбільш відомим копачем курганів на Лівобережжі був роменський поміщик С. Мазаракі, який розкопав близько сотні насипів у Посуллі⁷.

¹ Архив Юго-Западной России, издаваемый комиссией для разбора древних актов, состоящей при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Акты о заселении Юго-Западной России. Киев: Тип-я Г. Корчак-Новицкого, 1886. Т. VII. Ч. I. С. 103.

² Оглоблин Н. «Сыские дела» о кладах в XVII в. Чтения в Историческом Обществе Нестора-летописца. Киев: В Университетской тип-и, 1893. Кн. VII. С. 118.

³ Осадчий Є. Сліди пограбування XVII ст. в кургані Зеленогайського некрополя. Полтавський археологічний збірник – 1999. До 1100-ліття м. Полтави за результатами археологічних досліджень. Полтава: Археологія, 1999. С. 216–218.

⁴ Полін С. Мельгунівський курган (Лита Могила). Енциклопедія історії України. Київ: Наукова думка, 2009. Т. 6: Ла-Мі. С. 596–597.

⁵ Оглоблин Н. «Сыские дела» о кладах в XVII в. С. 118–123.

⁶ Кибальчич Т. Древности. (Указатель к археологическим находкам 1875–76 года). Киев: В Университетской тип-и, 1876. С. 45; Самоквасов Д. Могила русской земли. Описание археологических раскопок и собрания древностей профессора Д. Самоквасова. Труды Московского Предварительного комитета по устройству Черниговского археологического съезда. Москва: Синодальная тип-я, 1908. С. 10, 72, 102–103; Макаренко Н. Городища и курганы Полтавской губернии. Полтава: Изд-во ПУАК, 1917. С. 63, 64, 68–70, 74, 75, 78, 84, 87, 100.

⁷ Ильинская В. Скифы Днепровского лесостепного левобережья (курганы Посулля). Київ: Наукова думка, 1968. С. 20.

На початку ХХ ст. етнограф П. Рябков познайомився з місцевими копачами курганів на Півдні України та залишив досить детальний опис цього процесу⁸. Часто роботи археологів спонукали місцеве населення до пошуку скарбів у курганах, і в результаті поховання руйнувалися, а знахідки викидалися або розбивалися⁹.

Надалі, з розвитком археології, документування давніх пограбувань курганів почало вестися на науковому рівні з необхідними кресленнями та фіксацією. Зараз їх розглядають як окрему тему досліджень і предмет наукової дискусії¹⁰.

Опис справи. Архівна справа зберігається у Центральному державному історичному архіві України, м. Київ¹¹. Вона складається з 15 аркушів, написаних на папері без видимих водяних знаків, з вертикальними полями, які накреслені олівцем. Документи написані в період поступового переходу від скоропису до громадянського шрифту. Умовно справу можна поділити на дві частини. Це офіційні звіти та чернетки цих документів. Тексти офіційних звітів мають гарну читабельність, без затухання. Друга частина – чернетки інструкцій та звітів, написана досить недбало та має сліди коригування тексту й виправлень, зроблених іншим чорнилом. Текст написаний у стовпчик на лівій половині аркуша, а праворуч є вставки та виправлення.

Справа складається з семи документів. Один із них, імовірно, не повний і обривається незакінченим реченням. В офіційних звітах вказані особи підписанта та укладача. Зверху кожного документа є службовий запис щодо його входження в канцелярію з позначенням дати. Закінчуються документи підписами керівника та укладача, а під ними, у нижньому лівому куті, стоїть дата укладання та номер документа. Рапорт осавула Панаса Височина не має номеру (повний текст рапортів див. у додатку 1)¹².

Титульна сторінка справи має заголовок, де коротко зазначено, що глухівський осавул Панас Височин дивився могилу на Студенецькому шляху, про яку йому розповів ткач зі слободи Веригинської. Нижче поставлені номери 177 та 176, обидва закреслені. Нижче напис «на 12 лист» та закреслений № 955. Під ними є номер справи – 9560.

Перший документ – це рапорт («нижайшее доношение») у Генеральну військову канцелярію. Він був написаний однією людиною, писарем або канцеляристом, а підписаний іншою – полковим осавулом Панасом Височиним. У ньому коротко викладено інформацію, яка була отримана Наумом Дримлюженком від глухівського жителя та дії, які вжили укладачі документу¹³ (рис. 1).

Другий – службова інструкція, складена в Генеральній військовій канцелярії для створення комісії з розслідування факту, викладеного у першому рапорті. Документ укладений із метою забезпечення зберігання артефактів та самого об'єкта, якщо їх виявлять¹⁴.

Третій та четвертий документи – це короткий та розширений звіти на ім'я гетьмана Кирила Розумовського, підписані генеральним писарем Андрієм Безбородьком та складені Миколою Ханенченком (рис. 2, 3). У них ідеться про роботу комісії безпосередньо на кургані та отримані результати¹⁵.

П'ятий – оригінальна інструкція щодо створення комісії та вказівки отаману Панасу Височину, якими він та його колеги повинні були послуговуватися під час розслідування справи від 19 вересня 1659 р.¹⁶ По суті, на основі цього документу було складено рапорт на ім'я гетьмана Кирила Розумовського. До нього додавався ордер членам комісії: абшитованому бунчуковому товаришу Роману Янову, отаману сотенному глухівському Івану Яновичу, згідно з яким вони залучалися до роботи комісії¹⁷.

Шостий документ – це чернетка рапорту Генеральній військовій канцелярії на ім'я гетьмана Кирила Розумовського. Цей текст має багато коментарів та вставок, які були зроблені керівництвом під час вичитування. У ньому викладено всю інформацію, яку Генеральна військова канцелярія тоді мала й те, що отримала від рапорту комісії. Ці дані були опрацьовані та узагальнені в остаточному документі від 12 листопада. Чернетка датована 2 жовтня 1759 р.¹⁸

⁸ Полін С. Про пограбування скіфських курганів в районі Чортомлика. *Археологія*. 2003. № 2. С. 20–22.

⁹ Там само. С. 18–19; Журнал раскопок Н.Е. Бранденбурга. 1888–1902 гг. / Подгот. Н. Печенкин. Санкт-Петербург: Т-во Р. Голике и А. Вильборг, 1908. С. 5–6.

¹⁰ Полін С. Про пограбування скіфських курганів... С. 10–19; Болтрик Ю., Фіалко О. Могили скіфських царів др. пол. IV ст. до н.е. (пошук історичних реалій). *Археологія*. 1995. № 2. С. 5–7.

¹¹ Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі – ЦДІАУ). Ф. 51. Генеральна військова канцелярія. Оп. 3. Т. Х. Спр. 16013. Арк. 1–10 зв. «Справа про пошук скарбів під Глуховом».

¹² Автори висловлюють вдячність д. і. н., професору Сумського державного університету Сергію Дегтярьову за методичну допомогу та роботу з текстами.

¹³ ЦДІАУ Ф. 51. Оп. 3. Т. Х. Спр. 16013. Арк. 2.

¹⁴ Там само. Арк. 3–3 зв.

¹⁵ Там само. Арк. 4–5.

¹⁶ Там само. Арк. 7–7 зв.

¹⁷ Там само. Арк. 9.

¹⁸ Там само. Арк. 7–8.

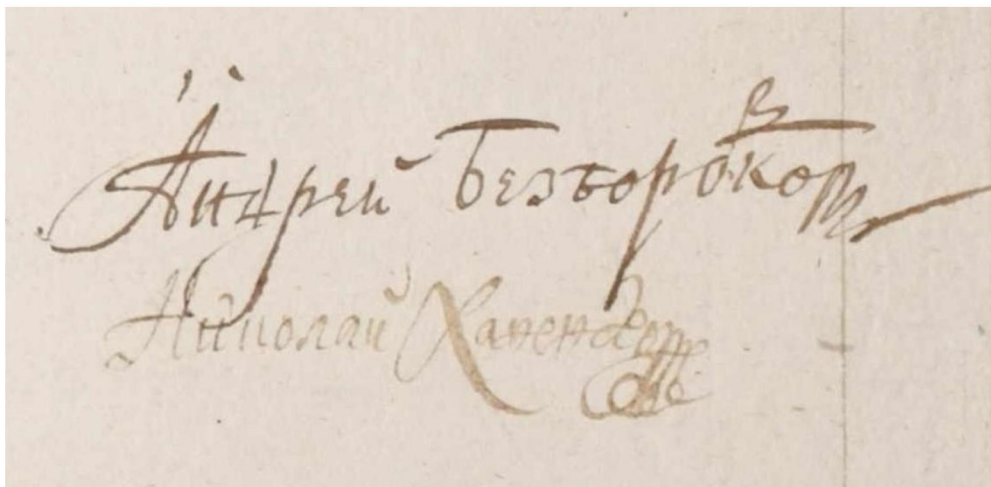
The image shows two handwritten signatures in Cyrillic script on aged paper. The top signature is 'Андрей Безбородко' (Andriy Bezborodko) and the bottom signature is 'Миколай Ханенченко' (Mykola Hanichenko). Both are written in a fluid, cursive style.

Рис. 2. Підписи Андрія Безбородька та Миколи Ханенченка на розширеному звіті Генеральної військової канцелярії до гетьмана Кирила Розумовського.

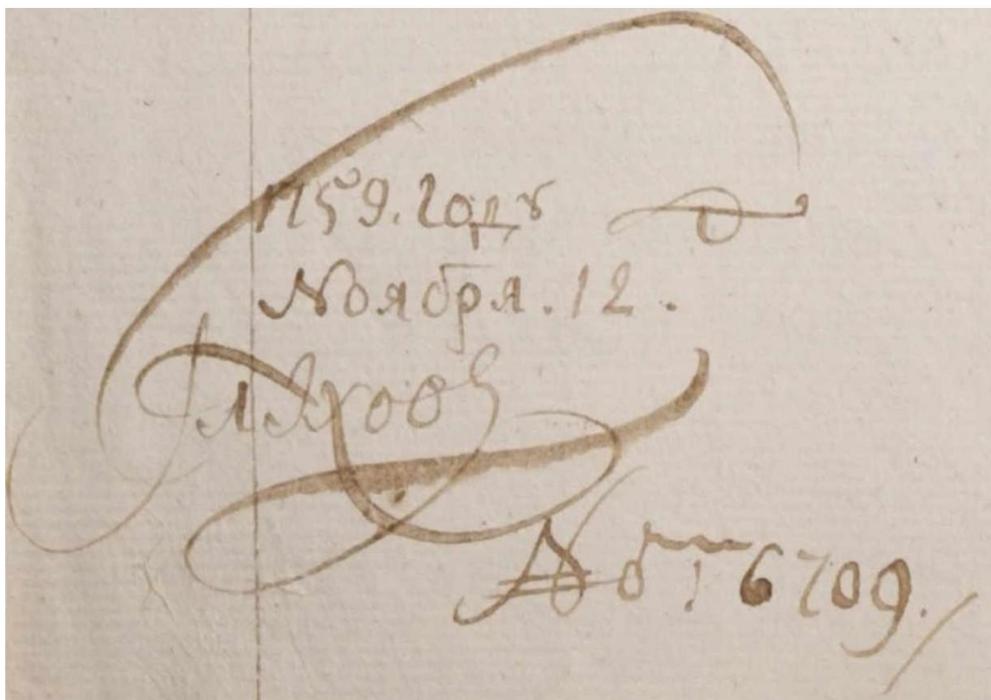
The image shows handwritten text in Cyrillic script. At the top, it reads '1759. 20 д' (1759, 20th day) and 'ноября. 12.' (November 12th). Below this is a large, stylized signature that appears to be 'А. Ханенченко'. At the bottom, there is a number '16709' with a diagonal slash.

Рис. 3. Номер та дата розширеного звіту.

Сьомий документ – це рапорт комісії отамана Панаса Височина про отримання інструкції та розслідування справи з власноручними підписами членів комісії (рис. 4). Він укладений 19 вересня за результатами поїздки і також має виправлення та коригування тексту¹⁹.

Розгляд справи по суті. Справа починається рапортом глухівського полкового осавула Панаса Височина від 17 вересня 1759 р. В ньому подворний товариш Наум Дримлюженко повідомляє про риття могили на Студенецькому шляху. Ця інформація була отримана від ткача, який мешкав у Веригинській слободі м. Глухів і був підсусідком сотника Олексія Туранського. Автори рапорту виїхали й оглянули місце події – глибоку яму, в якій уже було видно пригребницю мурованого склепу²⁰. Після цього вони повідомили Генеральну військову канцелярію про цей випадок.

¹⁹ ЦДІАУ Ф. 51. Оп. 3. Т. Х. Спр. 16013. Арк. 10–10 зв.

²⁰ Пригребниця – приямок, вхід у погріб або підземелля. *Словарь української мови: У 4-х т. / За ред. Б. Грінченка.* Київ, 1907–1909. Т. 3. О–П. С. 413.

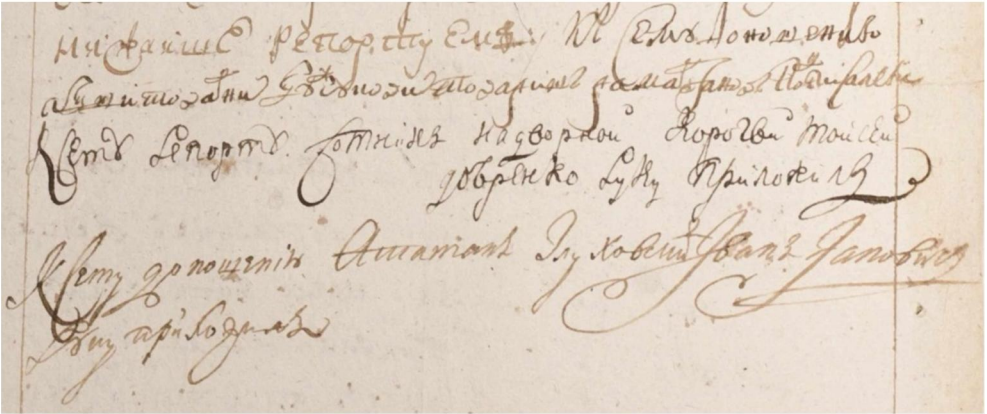

Рис. 4. Особисті підписи членів комісії на рапорті про виконану роботу.

У відповідь на це Генеральна військова канцелярія створила комісію, до якої увійшли полковий осавул Панас Височин, абшитований бунчуковий товариш Роман Янов та отаман сотенний глухівський Іван Янович. Останні отримали спеціальний ордер, згідно з яким мали повноваження та розпорядження займатися розслідуванням. При цьому було складено документ-інструкцію, як саме чинити членам комісії та що робити в разі виявлення чогось цікавого. Вони мали докопати могилу в присутності власника землі. Особливо наголошувалося, що треба шукати гроші або якісь чудернацькі («куриозні») предмети. У разі виявлення їх описати та порахувати (і ні в якому разі не приховувати), а з рапортом прислати. Якщо такі предмети були виявлені раніше, то їх вилучити й також додати до виявлених. Ці предмети мали надійти до Генеральної військової канцелярії. Для того, щоб несанкціоновані роботи на кургані не велися, туди треба було поставити караул.

Після завершення робіт комісія надіслала до Генеральної канцелярії звіт про роботи з особистими підписами, який датований 19 вересня 1659 р. Надалі тривали роботи з узагальнення матеріалів та складання остаточного звіту. 2 листопада 1759 р. на ім'я гетьмана Кирила Розумовського було відправлено короткий звіт про результати роботи комісії. В ньому йдеться про те, що в ямі не зафіксовано жодних знахідок. 12 листопада 1759 р. було підготовлено розширений звіт, укладений за всіма канонами тогочасного діловодства й надіслано на ім'я гетьмана.

У титулуванні гетьмана другим за значенням є звання камергера Академії наук, і лист був спрямований йому як поважному члену цієї наукової установи. В ньому дуже детально описується факт виявлення пограбування могили та заходи, вжиті Генеральною військовою канцелярією. Члени комісії виїхали на місце й оглянули розкопану могилу (рис. 5). Яма вже була засипана, і на вимогу членів комісії розкопки продовжили. У результаті було викопано яму глибиною близько 10 сажнів і копачі досягли нерушеного ґрунту. Було зафіксовано, що три стінки ями мають нерушену структуру, а четверта – рушену. На дні ями нічого, крім крейди, не зафіксовано. Згадана пригребіця та мурований погріб виявлені не були.

Рис. 5. Огляд членами комісії кургану на Студенецькому шляху восени 1759 р. Сучасна реконструкція за даними архівної справи.

Спроби локалізації місця розташування могили. Для того, щоб зрозуміти, де саме відбувалися згадані події, звернемося до аналізу цих документів. У нас є кілька не дуже чітких географічних прив'язок, які ми намагатимемося поєднати з даними археологічних розвідок у цьому регіоні та зображальними джерелами.

Перша прив'язка – це, власне, місто Глухів. У донесенні Панаса Височина вказаний напрям: «...от Глухова в правой руке...». Таке формулювання досить туманне, адже треба знати, як саме орієнтувався місцевий осавул. Як підказку маємо кілька планів м. Глухів XVIII ст. Усі вони мають чітке орієнтування за північчю і саме так зображені на папері. Тобто праворуч від Глухова – це на схід.

Далі розглянемо, як саме проходив Студенецький шлях. Його назва походить від села Студенок, яке у XVIII ст. належало родині Уманців та було досить важливим населеним пунктом Глухівської сотні²¹. Через нього проходив шлях від Глухова до с. Уланове й далі на північний схід. У ранньомодерну добу протяжні або транзитні шляхи мали власні назви від тих міст, до яких вели. Через м. Глухів на схід проходила Велика Рильська (Новгородська) дорога. Вона з'єднувала між собою Новгород-Сіверський та Рильськ. Глухів був розвилкою для багатьох регіональних доріг, і саме там починався Студенецький шлях. Далі він мав напрямом на північний схід уздовж правого берега Клевені й перетинав кілька мокрих ярів та невеликих струмків. На карті XIX ст. Студенецький шлях позначений як ґрунтова дорога, що вела від історичного середмістя на схід, до с. Студенок.

Стосовно наявності курганів навколо м. Глухів, то ми маємо кілька повідомлень кінця XIX – першої пол. XX ст. У межиріччі Сейму та Десни великі курганні насипи є поодинокими. Переважна більшість подібних курганів розташована південніше, у степових вододільних плато. В околицях Глухова вперше кургани були виявлені Д. Самоквасовим. Він згадує про кілька насипів в околицях міста, але, на жаль, на загальній карті археологічних пам'яток Чернігівської губернії вони відсутні²².

Дані про курганный могильник, який був між селами Заруцьке та Сваркове, містяться в археологічному звіті директора Глухівського окружного музею старовини й мистецтва Я. Морачевського. У 1928 р. він здійснив археологічні розвідки по р. Клевень і обстежив городища в селах Заруцьке та Сваркове, а також оглянув рештки курганного могильника в урочищах «Ближній ліс» та «Окуп». Дослідник записав легенди про скарби, які пов'язані з цими городищами, а також згадки про знахідки грошей та зброї у могилах. Він також зазначив, що насипи курганів невисокі, вже погано помітні, а більшість із них зруйновані під час корчування лісу²³.

На триверстовій Військово-топографічній карті Російської імперії др. пол. XIX ст. в районі с. Студенок позначені курган та група з двох насипів (ряд XIX, арк. 12). Курган не має власної назви й позначений як висота 100,3. Він розташований північніше дороги з Глухова до с. Студенок, над яром, який впадає в р. Клевень. Це урочище має назву «Півний шлях», а позначений насип є найбільш відповідним прив'язкам та опису у справі 1759 р. (рис. 6).

У документі також є інформація щодо особливостей устрою кургану. Це досить значний насип, адже глибину ями, яку оглядала комісія, визначено у 10 сажнів (21,3 м). Звичайно, що точні вимірювання тоді навряд чи здійснювалися, але яма була справді глибокою. Навіть у степових великих курганах глибина грабіжницького ходу у 5 сажнів вважалася значною та потребувала неабиякої присутності духу, зважаючи на загрозу обвалів²⁴.

Далі в raporті осавула Панаса Височина є цікава подробиця – згадка «пригребьцы морованого склепу». Тракування пригребці як входу до льоху або підземелля цілком відповідають устрою стародавньої могильної ями. Візьмімо до уваги й те, що фраза «морований склеп» також може бути пояснена використанням каменю в поховальній камері, тим паче, що камінь зустрічається у великій кількості в долині Клевені та ярах. Застосування каменю в поховальних конструкціях відоме в курганах доби бронзи. Згадка про такий комплекс є в даних Центрального Статистичного комітету, які збирав Д. Самоквасов. Це курган «Гора Кринична» Хорошківської волості Кобеляцького повіту²⁵. Сучасні археологічні дослідження курганів доби бронзи також дають інформацію про використання каменю під час улаштування поховальної конструкції²⁶. С. Березанська зазначає, що поодинокі

²¹ Лазаревский А. Описание старой Малороссии. Материалы для истории заселения, землевладения и управления. Киев: Тип-я К. Милевского, 1893. Т. 2: Полк Нежинский. С. 9–10, 206.

²² Коваленко Ю. Історична топографія Глухова доби середньовіччя та ранньомодерного часу. Ніжин, 2024. С. 49; Самоквасов Д. Могилы русской земли... Карта.

²³ Морачевський Я. Щоденник археологічної рекогносцировки у південній частині Глухівщини 1928 р. Науковий архів ІА НАН України. Ф. ВУАК 202/40. Арк. 8–9.

²⁴ Полін С. Про пограбування скіфських курганів... С. 21.

²⁵ Макаренко Н. Городища и курганы Полтавской губернии. С. 70.

²⁶ Курган 1 поблизу с. Волошине. Археологічний літопис Лівобережної України. Полтава: Археологія, 2005. № 1/2 (17–18). Фото обкладинки.

високі кургани з кам'яними ящиками притаманні археологічним культурам раннього бронзового віку Дніпровського Лівобережжя – зрубний або бабинський. Вони не є типовими для населення Північної України, а притаманні для Поділля та Волині²⁷.

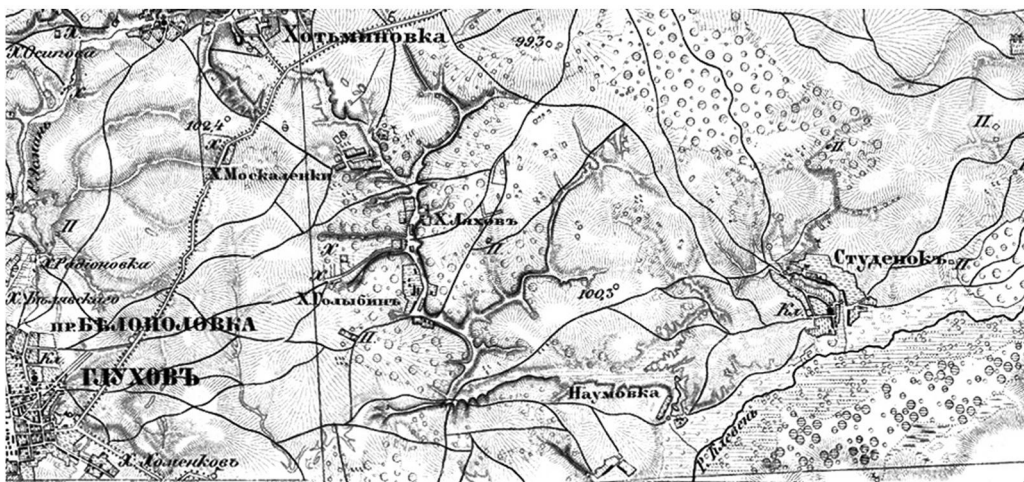

Рис. 6. Фрагмент триверстової військово-топографічної карти Російської імперії з позначенням Студенецького шляху та кургану (висота 100,3).

Надалі згадка про склеп зникає зі сторінок офіційного звіту, але й цей факт має пояснення. Річ у тім, що яма, яка була розкопана у присутності членів комісії, мала три свіжі стінки і тільки одну вже перекопану. Тобто поряд зі старою ямою була викопана нова, більш глибока. В ній копачі дійшли до шару мергелю, який у цій місцевості залягає на глибині понад 2 м від рівня сучасної поверхні.

Отже, архівна справа стосується самовільного розкопування кургану поблизу м. Глухів на Студенецькому шляху в 1759 р. Ці роботи велися групою місцевих жителів, і від одного з них про це довідалися представники міської влади. Вони одразу повідомили про самовільні розкопки Генеральну військову канцелярію. Для розслідування факту звернення та для пошуку дорогоцінних і старовинних речей була створена комісія, яка виїхала на місце, провела власні розкопки, але нічого не виявила. Інформація про цей випадок була спрямована до гетьмана Кирила Розумовського. Аналіз даних цих документів свідчить про те, що згадана могила розташовувалася між м. Глухів та с. Студенок, північніше дороги між цими населеними пунктами. Можна також зробити припущення, що, по-перше, курган або одне з його поховань могли належати до ранньої бронзової доби, а по-друге, поховання могло мати кам'яну обкладку стін або покриття.

Незважаючи на те, що на сьогодні курган не зберігся, справа щодо його пограбування є досить цікавим та інформативним джерелом XVIII ст. і свідком того, як зароджувалася цікавість до старожитностей і власної історії.

* * *

Додаток 1.

Арк. 2.

В Войсковую Генеральную канцелярію

Нижайшее доношение

Команды надворной Компанейской коровги подворній товарищ Наум Дримлюженко; Сего сентября «16» представил мне что живший в подсоседках в сотника Глуховского Туранского в городе Глухове на слободе Веригинской ткач; имени и прозвание его не ведает, объявил ему яко он с товарищи своими ему ведомыми копают на Студенецком шляху, над яром от Глухова в правой руке могилу, и уже докопался до пригребцы морованого склепу, потому его Дремлюженка представлено от оного «16» сентября месяца, з ним же Дремлюженком к оной могиле ездил, и усмотрел что показанная могила раскопана и пригребца видна. О чем в Войсковую Генеральную канцелярію нижайшее доношу.

Полковой осаул Афанасий Высочин.

Сентября «17»

«1759» году

№:

Арк. 3.

Ясне вельможному высокоповелительному господину малой Россіи обоих сторон Днепра ивойск Запорожских Гетману, Ея Императорского Величества действительному Камер Геру императорской Санкт петербургской Академии Наук Президенту, Лейб Гвардіи измайловского полку подпол-

²⁷ Березанская С. Северная Украина в эпоху бронзы. Киев: Наукова думка, 1982. С. 147, 150, 151; рис. 1.

ковнику, и обоих Российских Императорских ординов святых Апостол Андрея и Александра невского також Польского Белого Орла и гоштинского Святія Анны кавалеру, Российской імперіи графу Кирилле Григорьевичу, его сиятельству Разумовскому

покорнейшій рапорт

Прошлого сентября 17 полковій компанейскій асаул Афанасій Высочин доношением в Генеральную войсковую канцелярію представил команды де надворной корогви компанейской подвойный товарищ Наум Дримлюженко минувшего сентября 16. Донес ему яко жившій в подсосудках сотника Глуховского Туранского в городе Глухове наслободѣ Веригинской ткач, имениж и прозвание его не ведает, объявил ему яко с товарищи своими ему ведомыми копают на Студенецком шляху над яром от Глухова с правой руки могилу и уже докопались до пригребыцы мурованного склепу и потому его Дримлюженка представлѣнія он Высочин 16. числа сентября з ним же Дримлюженком к оной могиле ездил и усмотрел

Арк. 3 зв.

что показанная могила раскопана и пригребыца видна и потому его Асаула полкового Высочина доношение того жс числа в Генеральной войсковой Канцеляріи определено дать инструкцію Абшитованному бунчуковому товарищу Роману Янову и оному асаулу полковому Высочину, да Атаману сотенному Глуховскому Ивану Яновичу которая и дана и велено дабы они ехали заречь прямо к предписанному месту и прибыв туда велели ту могилу при себе отрыть, и ежели подленно есть таков погреб оной отворить и везде в оном где прилично окажется освидетельствовать и прилежно обыскать и буди что з дорогих и куріозных вещей, и сребра или денег могло быть найдено все то они сами при владельцах той земли записью или зачетом представили б в Генеральную войсковую канцелярію при Рапорте в целости без всякого удержания и до Резолюции Генеральной канцелярии притом месте учредили бы караул чтобы тамо никто немог более рыть и искать без дозволения Генеральной канцелярии. А буди до прибытия их Янова Высочина и Яновича кем что там уже найдено и вынято оное отобрали б и представили б в Генеральную канцелярію к надлежащему определению но з вышеписанного числа доселе как словесно рапортовал оной Янов с товарищи хотя и копано в показанном месте де ѿ переорано и теперь копатьсѣ ничто еще невытащено да и пригребыцы от стороны выше значит з представления оного Высочина тоже тамо не скопано кроме...

Арк. 4.

Ясне вельможному высокоповелительному господину малой Россіи обоих сторон Днепра и войск Запорожских Гетману, Ея Императорского Величества действительному камер Геру Императорской Санкт Петербургской Академии Наук Президенту, Лейб Гвардии измайловского полку подполковнику, и обоих Российских Императорских ординов святых Апостола Андрея и Александра невского також Польского Белого Орла и гоштинского Святія Анны кавалеру, Российской Имперіи Графу Кирил Григорьевичу, его сиятельству Разумовскому

покорнейшій рапорт.

Напредь всего к вашей ясне вельможности от Генеральной войсковой канцелярии представлено яко по доношению в оную Генеральную канцелярію от компанейского полкового асаула Высочина засилу состоявшегося в Генеральной канцелярии определения данною инструкцією абшитованному бунчуковому товарищу Роману Янову с товарищи велено ехать к раскопаной на Студенецком шляху могиле и присебе оную яму отрыть и везде в оном и где прилично окажется освидетельствовать и прилежно обыскать и будь что из дорогих и коріозных вещей сребра или денег могло быть найдено то и сами им при владельце той земли за описью или за щетом предъявить в Генеральную Войсковую канцелярію при репорте в прочем исполнении повелено учинить и понеже они абшитованный бунчуковый товарищ Янов с товарищи репортом ныне Генеральной Войсковой канцелярии представили что они по силе той инструкции ездили к показанной могиле и оную могилу велели при себе отрыть которую и отрыли и выкопали вглыбѣ саженой более десяти и докопались

Арк. 4 зв.

до целой земли токмо таком как погребѣ так и другого способного из поклажа яких вещей или денег места не сыскалось кроме одной крейды. Того вашей ясне вельможности Генеральная Войсковая канцелярия нижайшій репортует.

Вашей Ясне Вельможности
нижайшіе слуги
Андрей Безбородько
Николай Ханен[...]

1759 год
ноября 12.
Глухов
№ 556709

Арк. 5.

По глубокому выриту ямы з трех сторон является нерушенная а с четвертой рушенная земля и дабы об оной учиненной по Генеральной канцелярии и з донешения Асаула Высочина о представлении вашей ясне вельможности было известно. Того ради о сем вашей ясне вельможности Генеральной войсковой Канцелярия покорнейше рапортует. А что потому впредь явиться Вашей ясне вельможности донесено быть имеется.

Вашей Ясне Вельможности
Нижайшіе слуги
Андрей Безбородько
Николай Ханенченко

ноября 2.
1759 год
№ 5758.

References

- Berezanskaia, S. (1982). Severnaia Ukrayna v epokhu bronzы [Northern Ukraine in the bronze age]. Kyiv, Ukraine.
- Boltryk, Yu., Fyalko, O. (1995). Mohyly skifskyykh tsariv dr. pol. IV st. do n.e. (poshuk istorychnykh realii) [Graves of Scythian kings from the second half of the 4th c. BC (search for historical realities)]. *Arkheolohiia – Archaeology*, 2, P. 3–13.
- Hrinchenka, B. (Ed.). (1907–1909). Pryhrebysia – pryiamok, vkhid u pohrib abo pidzemellia. Slovar ukraïnskoi movy [Prygrabysia – a pit, entrance to a cellar or basement. Dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv, Ukraine.
- Kovalenko, Yu. (2024). Istorychna topohrafiia Hlukhova doby serednovichchia ta rannomodernoho chasu [Historical topography of Hlukhiv in the Middle Ages and early modern period]. Nizhyn, Ukraine.
- Kybalchych, T. (1876). Drevnosty. (Ukazatel k arkheolohycheskym nakhodkam 1875–76 h.) [Antiquities. (Index of archaeological finds from 1875–76)]. Kyiv, Ukraine.
- Lazarevskiy, A. (1893). Opysanye staroi Malorossyy. Materyaly dlia ystoryy zaseleniya, zemlevladyeniya y upravleniya [Description of old Little Russia. Materials for the history of settlement, land ownership and administration]. Kyiv, Ukraine.
- Makarenko, N. (1917). Horodyshcha y kurhany Poltavskoi hubernyy [Settlements and burial mounds of the Poltava province]. Poltava, Ukraine.
- Ohloblyn, N. (1893). «Сыскные дела» о кладakh v XVII v. [“Detective cases” about treasures in the 17th c.]. Kyiv, Ukraine.
- Osadchyi, Ye. (1999). Slidy pohrabuvannia XVII st. v kurhani Zelenohaiskoho nekropolia [Traces of a 17th c. robbery in the Zelenogaïsky necropolis burial mound]. Poltava, Ukraine.
- Pechenkyn, N. (Ed.). (1908). Zhurnal raskopok N.E. Brandenburha. 1888–1902 hh. [Journal of excavations of N.E. Brandenburg. 1888–1902.]. Saint Petersburg, Russia.
- Polin, S. (2003). Pro pohrabuvannia skifskyykh kurhaniv v raioni Chortomyka [On the plundering of Scythian burial mounds in the Chortomyk area]. *Arkheolohiia – Archaeology*, 2, P. 10–25.
- Polin, S. (2009). Melhunivskiy kurhan (Lyta Mohyla). Entsyklopediia istorii Ukrainy [Melgunivsky mound (Lita Mohyla). Encyclopedia of Ukrainian history]. Kyiv, Ukraine.
- Samokvasov, D. (1908). Mohyly russkoi zemly. Opysanye arkheolohycheskyykh raskopok y sobranyia drevnostei professora D. Samokvasova [Graves of the Russian land. Description of archaeological excavations and the collection of antiquities of professor D. Samokvasov]. Moscow, Russia.
- Ylynskaia, V. (1968). Skyty Dneprovskoho lesostepnoho levoberezhia (kurhany Posulia) [Scythians of the Dnieper forest-steppe left bank (Posulya burial mounds)]. Kyiv, Ukraine.

Мірошниченко Олександр Миколайович – науковий співробітник НЗ «Глухів», аспірант кафедри історії, правознавства та методики навчання Глухівського Національного педагогічного університету ім. О. Довженка, військовослужбовець Збройних сил України.

Miroshnichenko Oleksandr – researcher at the “Hlukhiv” national reserve, postgraduate student at the department of history, law and teaching methods at the O. Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university, serviceman in the Armed forces of Ukraine.

E-mail: benkan80661470025@gmail.com

Осадчий Євген Миколайович – кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу ядерно-фізичних досліджень Інституту прикладної фізики НАН України, м. Суми, старший викладач кафедри історії України НН «Інститут історії, права та міжнародних відносин» Сумського державного педагогічного університету, м. Суми.

Osadchii Yevgen – candidate of historical sciences, research fellow at the department of nuclear physics research, Institute of applied physics, National Academy of sciences of Ukraine, Sumy, senior lecturer at the department of Ukrainian history, “Institute of history, law and international relations”, Sumy state pedagogical university, Sumy.

E-mail: osadchij.75@gmail.com

Дата подання: 15 вересня 2025 р.

Дата затвердження до друку: 15 грудня 2026 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Мірошниченко, О., Осадчий, Є. Розслідування справи про пограбування могили на Студенецькому шляху 1759 р. *Сіверянський літопис*. 2026. № 1. С. 90–99. DOI: 10.58407/litopis.260110.

Цитування за стандартом APA

Miroshnichenko, O., Osadchii, Ye. (2026). Rozsliduvannia spravy pro pohrabuvannia mohyly na Studenetskomu shliakhu 1759 r. [Investigation of the case of the grave robbery on Studenetskyi road in 1759]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 1, P. 90–99. DOI: 10.58407/litopis.260110.

